

Т. В. Мухіна,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
вышэйшая катэгорыя гімназіі г. Добруша

Узроўневае навучанне на ўроках беларускай мовы

Згадзіцеся: як бы добра мы ні падрыхтавалі свой урок, забяспечыць засваенне вучэбнага матэрыялу аднолькава ўсімі вучнямі немагчыма. Таму што эфектыўнасць засваення тэмы залежыць не толькі ад якасці выкладання прадмета, але і ад індывідуальных асаблівасцей школьнікаў. Адна з прычын нежадання вучыцца складаецца ў тым, што вучню са слабой падрыхтоўкай на ўроку прапануецца заданне, да якога ён яшчэ не гатовы, з якім ён не можа справіцца, а моцны вучань хутка выконвае заданне і – сумее. Добра, калі ў дзіцяці будзе магчымасць выбару задання па сваіх сілах. Як жа стварыць на ўроку сітуацыю поспеху для кожнага вучня? На гэта пытанне нам дапаможа адказаць **тэхналогія ўзроўневага навучання**.

Узроўневае навучанне – гэта такая арганізацыя вучэбна-выхаваўчага працэсу, пры якім кожны вучань мае магчымасць авалодаць матэрыялам на сваім узроўні ў залежнасці ад сваіх здольнасцей і індывідуальных асаблівасцей. Таму перад настаўнікам на такіх занятках стаяць наступныя задачы:

- ✓ забяспечыць засваенне вучэбнага матэрыялу кожным вучнем на аснове яго суб'ектыўнага вопыту;
- ✓ стварыць ўмовы для пазнаваўчай актыўнасці і самастойнай дзейнасці школьнікаў;
- ✓ выхоўваць асобу, здольную самастойна адаптавацца ў сацыяльным жыцці.

Відавочна, што найцяжэйшыя пытанні, якія паўстаюць перад настаўнікамі, што ўзялі курс на ўзроўневую дыферэнцыяцыю навучання, – гэта пытанні пра тое, як дыферэнцыраваць дзяцей, як вызначыць іх ўспрымальнасць да навучання. Які ж будзе першы крок настаўніка ў гэтым накірунку?

Этап 1. Дыягностыка.

Дыягностыку стартавай гатоўнасці вучняў я правожу па наступным алгарытме: падбіраю невялікі па аб'ёме матэрыял базіснага характару на 7–8 хвілін. Тлумачу матэрыял. Даю ўзор на рэпрадуктыўным узроўні і ў часткова змененай сітуацыі. Прапаную вучням выканаць тэст.

Тэст 1

(пасля вывучэння новага
матэрыялу)

1. Сфармулюйце, дайце азначэнне.
2. Выканайце практыкаванне па ўзор.

Тэст 2

(пасля 2–3 урокаў працы па тэме)

1. Растлумачце, супастаўце, адкажыце на пытанне прычынна-выніковага характару.
2. Выканайце практыкаванне ў часткова змененай сітуацыі.

Калі вучань справіўся з заданнем без цяжкасцей – гэта зона яго актыўнага развіцця (ЗАР). Ёсць памылкі – зона бліжэйшага развіцця (ЗБР).

Працэс навучання будзе эфектыўным, калі забяспечыць школьніку пастаяннае прабыванне ў зоне яго бліжэйшага развіцця.

Этап 2. Раздзяленне вучняў на групы.

Па выніках тэста фармірую гамагенныя па саставе групы, тым самым забяспечваю індывідуальную траекторыю, тэмп і дынаміку развіцця кожнага вучня, дапамагаю школьнікам авалодаць праграмным матэрыялам на трох узроўнях: рэпрадуктыўным (распазнаванне, запамінанне), канструктыўным (разуменне, уменне), творчым (перанос).

Мэта такога размежавання складаецца ў тым, каб прывесці патрабаванні да вучняў у адпаведнасць з іх магчымасцямі, стварыць аптымальныя ўмовы для навучання і спрыяць сістэматычнаму росту школьніка, пераходу яго з адной групы ў другую.

Этап 3. Рэалізацыя ўзроўневага навучання.

На ўроках выкарыстоўваю дзве формы дыферэнцыяцыі: групавую, калі кожная з трох груп атрымлівае сваё заданне, і індывідуальную, калі вучні атрымліваюць персанальны варыянт задання. Дыферэнцыяцыя паглыбляецца і пераходзіць у індывідуалізацыю пры кантролі ведаў вучняў, пры індывідуальным уліку дасягненняў кожнага школьніка.

У працы выкарыстоўваю *3 тыпы дыферэнцыраваных заданняў А, Б, С* рознай ступені складанасці, якія прадугледжваюць два важныя аспекты:

- ✓ забеспячэнне пэўнага ўзроўню засваення ведаў, уменняў і навыкаў (*ад рэпрадуктыўнага да творчага*);
- ✓ забеспячэнне пэўнай ступені самастойнай дзейнасці ў навучанні (*ад пастаяннай дапамогі з боку настаўніка да поўнай самастойнасці*).

Заданне «С» – гэта базавы стандарт. Выконваючы яго, вучань авалодвае матэрыялам па прадмеце на ўзроўні яго *ўзнаўлення*. Работа з такім заданнем мае свае асаблівасці. Яна патрабуе шматразовага паўтарэння матэрыялу, умення выдзяляць сэнсавыя групы, вычляняць галоўнае, ведання прыёмаў запамінання. Таму змест рэпрадуктыўнай карткі можна пабудаваць на аснове алгарытма, даць інструктаж вучням пра тое, як вучыць, на што звярнуць увагу, які зрабіць вывад.

Заданне на рэпрадуктыўным узроўні павінен умець выканаць кожны вучань.

Заданне «Б» дапамагае школьнікам авалодаць тымі прыёмамі вучэбнай і разумовай дзейнасці, якія неабходны для *прымянення* новага матэрыялу. Гэты ўзровень павялічвае аб'ём звестак па тэме, дазваляе глыбей зразумець асноўны матэрыял, развівае актыўнасць школьнікаў, уключае іх у рашэнне праблемных сітуацый.

Заданне «А» прадугледжвае свабоднае валоданне праграмным матэрыялам, уздымае вучняў на ўзровень усвядомленага, творчага прымянення ведаў.

Узроўневая заданні, складзеныя з улікам магчымасцей вучняў, ствараюць у класе станоўчы псіхалагічны клімат. У дзяцей узнікае пачуццё задавальнення

пасля кожнага дакладна выкананага задання, з'яўляецца ўпэўненасць у сваіх сілах. Усё гэта спрыяе актывізацыі разумовай дзейнасці школьнікаў.

Этап 4. Ацэнка вынікаў адукацыйнай падрыхтоўкі ва ўмовах узроўневага навучання.

Навучанасць – гэта рэальна засвоеныя веды, уменні і навыкі. Як правесці дыягностыку ўзроўню навучанасці? Трэба памятаць, што ў яе аснову пакладзена 5 ступеняў:

1. Распазнаванне (адрозненне істотнага і неістотнага).
2. Запамінанне (узнаўленне вучэбнага матэрыялу).
3. Разуменне (вызначэнне прычынна-выніковых сувязей).
4. Уменне (прымяненне ведаў на практыцы).
5. Перанос (прымяненне ведаў у нестандартнай сітуацыі).

Толькі на аснове гэтых 5 складаемых можна вызначыць узровень вучэбных дасягненняў школьнікаў па пэўнай тэме.

Пад час праектавання ўрока па тэхналогіі ўзроўневага навучання неабходна абапіраецца на:

- ✓ актыўнае ўключэнне вучня ў пошукавую вучэбна-пазнаваўчую дзейнасць;
- ✓ арганізацыю сумеснай дзейнасці, партнёрскіх зносін паміж настаўнікам і школьнікам;
- ✓ забеспячэнне дыялагічных зносін (настаўнік – вучань, вучань – вучань).

Працэс арганізацыі ўнутрыкласнай дыферэнцыяцыі ўключае ў сябе наступныя этапы:

I. Мэтапалаганне.

Вучні да канца ўрока будуць: ведаць...; умець (указваюцца канкрэтныя дзеянні, якія можна праверыць).

II. Апытванне.

Заўсёды вядзецца на трох узроўнях: рэпрадуктыўным, канструктыўным, творчым.

III. Тлумачэнне.

Пачынаецца з высокага ўзроўню. Зніжаецца пасля вызначэння зоны бліжэйшага развіцця(ЗБР), калі новы матэрыял не засвоіла большая частка вучняў класа.

IV. Дэманстрацыя ўзору прымянення новага.

Пасля тлумачэння новага матэрыялу настаўнік паказвае ўзоры прымянення новых ведаў на практыцы ў падобнай і змененай на 1–2 параметры сітуацыях.

V. Вызначэнне зоны бліжэйшага развіцця (стартавы тэст).

Праводзіцца тэст, які можна аператыўна праверыць, па адным ці двух варыянтах.

VI. Карэкцыя (*узроўневыя заданні*).

Праводзіцца пасля вызначэння ЗБР. Менавіта на гэтым этапе ўрока здзяйсняецца дыферэнцыраваны падыход у навучанні: клас дзеліцца на тры групы па глыбіні засваення вучэбнага матэрыялу (рэпрадуктыўны, канструктыўны, творчы ўзроўні). Карэкцыя неабходная ў тым выпадку, калі новы матэрыял не засвоены асобнымі вучнямі, групай вучняў, большасцю вучняў.

VII. Замацаванне.

На ўроках вывучэння новага вядзецца на першым (нізкім) узроўні. На наступных уроках – на розных узроўнях.

VIII. Дамашняе заданне (узроўневае).

Ствараюцца маральна-псіхалагічныя ўмовы, у якіх вучань адчувае сябе свабодным, упэўненым у сваіх сілах. Ствараецца адаптыўнае асяроддзе, якое мае свае правілы:

- успрымай дзіця такім, якое яно ёсць;
- кожная асоба непаўторная;
- падтрымлівай любы поспех у справе;
- не параўноўвай поспехі аднаго вучня з другім;
- забяспеч сацыяльную падтрымку (праца па ўзроўнях);
- забяспеч псіхалагічную падтрымку (суб'ект-суб'ектныя адносіны);
- забяспеч прававую падтрымку вучня на ўроку (кожнае дзіця Зямлі мае права на жыццё, развіццё і свой пункт погляду).

«Правапіс канчаткаў назоўнікаў 2 скланя (11 клас)

Адукацыйная мэта:

Вучні будуць:

- ✓ ведаць тэарэтычны матэрыял па тэме «Правапіс канчаткаў назоўнікаў 2 скланя»;
- ✓ умець ставіць назоўнікі 2 скланення мужчынскага роду ў адпаведную скланавую форму, правільна ўжываць канчаткі, улічваючы мнагазначнасць слоў і лексіка-граматычныя разрады назоўнікаў.

Адукацыйныя задачы:

- ✓ забяспечыць паўтарэнне і замацаванне тэарэтычных ведаў па тэме;
- ✓ удасканалваць уменні вызначаць лексіка-граматычныя разрады назоўнікаў; адрозніваць лексічныя значэнні мнагазначных слоў; уменні працаваць з тэстамі.

Задачи асобаснага развіцця:

- ✓ стварыць умовы для развіцця камунікатыўных здольнасцей вучняў;
- ✓ садзейнічаць развіццю адказнасці за вынікі сваёй працы;
- ✓ спрыяць выхаванню асобы, яе актыўнай жыццёвай пазіцыі.

Тып урока: камбінаваны.

Абсталяванне: мультымедычны праектар.

Міжпрадметныя сувязі: з урокам беларускай літаратуры.

Выкарыстаная літаратура:

1. Бадзевіч, З.І., Валочка, Г.М. Кандрацэня, І.У. Даведнік па арфаграфіі і пунктуацыі / З.І.Бадзевіч, Г.М.Валочка, І.У. Кандрацэня. – Мінск, 2010. – 25 с.

2. Цыбульская, С.І. Беларуская мова: поўны курс для падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання і экзаменаў / В.І. Цыбульская. – 2-е выд., выпраўл. – Мінск: ТетраСистэмс, 2012. – 41 с.

3. Цэнтралізаванае тэсціраванне. Беларуская мова: поўны зборнік тэстаў / Рэсп. ін-т кантролю ведаў М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь.- Мінск: Аверсэв, 2009.

Этапы	Задачи	Ход урока
-------	--------	-----------

ўрока	настаўніка	
1. Арганізацыйны этап	Забяспечыць рабочую абстаноўку. Падрыхтаваць вучняў да зносін	Добры дзень, мае сябры. Вас чакае наперадзе дарослае жыццё, і каб быць у ім паспяховым, трэба зараз плённа і добрасумленна працаваць. Таму я вас запрашаю адправіцца ў краіну ведаў.
2. Актуалізацыя суб'ектыўнага вопыту. Вызначэнне мэты	Забяспечыць матывацыю, актуалізаваць вопыт	Пералічыце, калі ласка, лексіка-граматычныя разрады назоўнікаў (<i>агульныя і ўласныя, канкрэтныя і абстрактныя, адушаўленыя і неадушаўленыя, зборныя і рэчыўныя</i>). Скланавыя канчаткі назоўнікаў у асноўным залежаць ад характару асновы. На які зычны можа заканчвацца аснова назоўніка? (<i>на мяккі; на цёрды; на зацвярдзелы; на -г-к-х</i>). Вызначце «5 лішняе». Абгрунтуйце свой выбар: 1) рака, 2) хата, 3) лазня, 4) поспех, 5) гара (поспех – назоўнік 2 скланення). Вось вы і вызначылі тэму нашага ўрока: <i>«Правапіс канчаткаў назоўнікаў 2 скланення»</i> . Скажыце, калі ласка, якую мэту мы можам перад сабой паставіць?
3. Этап вывучэння новага матэрыялу	Забяспечыць успрыманне і асэнсаванне тэарэтычнага матэрыялу; фарміраванне навыкаў самастойнай дзейнасці	1. Слова настаўніка. Як бачым, працы ў нас шмат, а таму, каб найбольш эфектыўна скарыстаць час, прапаную вам папрацаваць у парах, бо, як сказаў нехта з літаратараў: <i>«Сабрацца разам – гэта пачатак, застацца разам – гэта прагрэс, працаваць разам – гэта поспех»</i> . Я жадаю вам паспехаў. Але не забывайце, калі ласка, што праца ў парах патрабуе ад вас узаемапавагі, умення выслухаць партнёра. 2. Праца ў парах над вывучэннем тэарэтычнага матэрыялу (Дадатак 1) 3. Праца з табліцай <i>«Правапіс канчаткаў назоўнікаў 2 скланення ў месным склоне»</i> . (Дадатак 2)
4. Этап прымянення ведаў	Стварыць умовы для фундаментальных, філасофскіх ідэй на аснове міжпрадметных сувязяў	1. Праца з вершам М. Багдановіча. Уладзімір Караткевіч пра гэтага мастака слова пісаў: <i>«Вечна светлы і вечна дужы, вечна юны, як наша зямля»</i> . Скажыце, калі ласка, хто адлюстраваны на слайдзе? (<i>Максім Багдановіч</i>) Мне вельмі падабаецца верш Максіма Багдановіча <i>«Зімой»</i> . Я вам зачытаю ўрывак з яго, а вы паслухаеце і выпішыце, калі ласка, сабе ў сшытак назоўнікі 2 скланення мужчынскага роду. Здароў, марозны, звонкі вечар!

		<p>Здароў, скрыпучы, мяккі снег! Мяцель не вее, сціхнуў вецер, І волен лёгкіх санак бег.</p> <p>Як мары, белыя бярозы Пад сінявой начной стаяць, У небе зоркі ад марозу Пахаладзеўшыя дрыжаць. Колькі слоў выпісалі? (5): (<i>вечар, снег, вецер, бег, мароз</i>) <i>Заданне:</i> пастаўце назоўнікі ў родны і месны склоны, запішыце. (<i>Вучань працуе на дошцы.</i>)</p> <p>2. Практыкаванне «Выпраўце памылку». <i>(Настаўнік накіроўвае вучняў да правіла падручніка на старонцы 100–101.)</i> Жыць пад горадам Туравам; сустрэцца з Васняцовым; пагутарыць з Чапліным. (<i>Правільна з Чаплінам – іншамоўныя прозвішчы на -ін(-ын), -ан у творным склоне маюць канчатак -ам.</i>)</p>
5. Этап кантролю. Тэст на вызначэнне зоны бліжэйшага развіцця	Выявіць ступень засваення матэрыялу па тэме	<p>1. Тэставае заданне. Прапаную вам тэставае заданне. Праца самастойная. Прагледзьце заданне. Ці ёсць у вас пытанні па змесце? (<i>Дадатак 3</i>)</p> <p>2. Узаемаправерка. Праверце работу партнёра. Прааналізуйце памылкі.</p>
6. Этап карэкцыі і замацавання	Стварыць умовы для карэкцыі і замацавання ведаў	<p>1. Узроўневыя заданні. У залежнасці ад правільнасці выкананага тэста выберыце сабе заданне:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ Калі ты зрабіў 3 і больш памылкі, звярніся да тэорыі, зрабі работу над памылкамі і выконвай разам з настаўнікам практыкаванне 146. □ Калі ты зрабіў 1–2 памылкі, звярніся да тэорыі, зрабі работу над памылкамі і працуй далей з заданнем Дадатка 4. □ Калі выканаў тэст правільна, ты малайчына, працуй далей з заданнем Дадатка 5.
7. Этап інфармацыі пра дамашняе заданне	Забяспечыць разуменне мэт, зместу і спосабаў выканання дамашняга задання	<p><i>Дамашняе заданне:</i> вывучы тэарэтычны матэрыял па тэме «Правапіс канчаткаў назоўнікаў 2 скланя», выканай да канца практыкаванне 146, заданні дадатка 4, дадатка 5 (па выбары).</p>

8. Этап падвядзення выніку вучэбнага занятку; рэфлексія	Даць якасную ацэнку класу, правесці рэфлексію.	Прачытай мэты ўрока. Ці дасягнуў ты іх? Прааналізуй свае памылкі падчас працы на ўроку. Ці ёсць у цябе пытанні?
---	--	---

Дадатак 1

Правапіс канчаткаў назоўнікаў 2 скланення мужчынскага роду адзіночнага ліку РОДНЫ СКЛОН

1. Уважліва прачытайце правіла.

У родным склоне выбар канчаткаў назоўнікаў мужчынскага роду залежыць ад іх лексічнага значэння.

3 канчаткам <i>-а-, (-я-)</i> ўжываюцца назоўнікі, якія абазначаюць:
1. Асоб і жывых істот: <i>чалавека, ката, вераб'я, мікроба, друкара.</i>
2. Канкрэтныя назоўнікі, што паддаюцца лічэнню: <i>памідора, аўтобуса, пня, стала.</i>
3. Органы і часткі цела жывых істот: <i>носа, хваста, рота, языка.</i> Але: <i>твару.</i>
4. Прамежкі часу, адзінкі вымярэння, грашовыя адзінкі: <i>года, сеанса, поўдня, долара, літра, аўторка.</i> Але: <i>веку, ранку, абеду; з году ў год, без году тыдзень.</i>
5. Тэрміны, геаметрычныя фігуры: <i>дзеініка, абзаца, сюжэта, сінуса, ромба, квадрата.</i> Але: <i>склону, тэксту, роду, ліку.</i>
6. Грамадскія арганізацыі, прадпрыемствы, установы, вайсковыя падраздзяленні: <i>ліцэя, завода, міністэрства, прафсаюза, палка.</i>
7. Назвы танцаў, гульняў: <i>вальса, тэніса, хакея, карагода, покера, брыджа, паланеза.</i> Але: <i>спорту, батэрфляю (спосаб спартыўнага плавання).</i>
8. Геаграфічныя і астранамічныя назвы і паняцці: <i>Мінска, горада, мыса, Везувія, бульвара, узгорка.</i>

3 канчаткам <i>-у-, (-ю-)</i> ўжываюцца:
1. Абстрактныя назоўнікі, якія абазначаюць:
- абстрактна-разумовыя паняцці, адцягненыя якасці, прыметы, апрадмечаныя дзеянні, працэсы, стан, розныя адчуванні, пачуцці: <i>вопыту, болю, ад'езду, кашлю, колеру, смутку, падвозу, ідэалу, адчаю, настрою, жалю, працэсу, гандлю, бегу, сну.</i>
- напрамкі свету, месца, форму, памер, неакрэсленыя прамежкі часу: <i>захаду, усходу, нізу, памеру, моманту, часу, мінімуму, тэрміну.</i>
- розныя захворванні: <i>апендыцыту, туберкулёзу, тыфу, грыпу, радыкуліту, вогніку.</i>
- розныя падзеі ў грамадскім жыцці: <i>фэстывалю, кірмашу, фэсту, конкурсу, мецяжу.</i>
2. Рэчыўныя назоўнікі, якія абазначаюць:
- хімічныя элементы і злучэнні: <i>натрыю, бензолу, алюмінію, хлоравадароду.</i>

- розныя матэрыялы, рэчывы: <i>пяску, асфальту, цукру, гравію, сітцу, атласу, бетону.</i> ! параўнайце: <i>ліст дуба – зроблены з дубу</i>
- лякарствы і стравы: <i>панкрэатыну, ампіцыліну, квасу, супу, булёну, шаашлыку, напою, халадніку.</i> Але: <i>аўса, хлеба, кекса, каравая, бітка, жаўтка, бялка.</i>
3. З’явы прыроды, стыхійныя падзеі, бедствы: <i>марозу, прыліву, урагану, пажару, інею.</i> Але: <i>ліўня.</i>
4. Прасторавыя паняцці: <i>лугу, выгану, схілу, берагу, краю, узмежку, шляху.</i>
5. Зборныя назоўнікі: <i>лесу, гаю, рэпертуару, тыражу, метражу, фальклору, сунічніку, людз, актыву, народу</i> (у спалучэнні са словамі <i>многа, шмат, мала</i>) Але: <i>экіпажа, табуна, статка.</i> <u><i>Заўвага!!! Назоўнікі з памяншальным значэннем, утвораныя ад зборных, прасторавых і тых, што абазначаюць з’явы прыроды, пішуцца з канчаткам -а:</i></u> <i>садка, лужка, беражка, садочка, лужочка, беражочка, ветрыка, сняжочка, марозіка.</i>
6. Назвы травяністых і кустовых раслін: <i>верасу, бэзу, чабору, хмелю, асоту, лопуху.</i>
7. Грамадскія фармацыі, плыні, навуковыя тэорыі: <i>класіцызму, сацыялізму, атэізму.</i>

Некаторыя мнагазначныя назоўнікі Р. скл. ў пераносным значэнні набываюць абстрактнае значэнне і пішуцца з канчаткам -у-, (-ю-):

*ля школьнага гардэроба – не хапае святочнага гардэробу,
стаяць каля выхада – няма выхаду,
звычайна гука – не чуваць гуку,
трэцяга лістапада – хапае лістападу і інш.*

2. Суаднясіце словы левага слупка з іх значэннем ў правым слупку

Адзінкі вымярэння, грашовыя	Пасёлка, горада, Марса
адзінкі, прамежкі часу	
Назвы танцаў, гульняў	Агранома, чалавека,
Часткі цела	салаўя
Геаграфічныя паняцці	Дома, мяшка, камбайна
Асобы і істоты	Завода, камітэта,
Канкрэтныя прадметы	сельсавета
Назвы ўстаноў, арганізацый	Асфальту, пяску, бетону
Прасторавыя паняцці	Квасу, булёну, азону
З’явы прыроды	Метра, франка, аўторка
Абстрактныя паняцці	Носа, рота, пальца, твару
Геаметрычныя фігуры, тэрміны	Футбола, вальса, гапака
Зборныя назоўнікі	Квадрата, сінуса, дзейніка
Матэрыял	Натоўпу, лесу, саду
Рэчывы	Лугу, берагу, выгану
Грамадскія фармацыі	Холаду, грому, снегу
	Феадалізму, дарвінізму

3. Дапішыце на месцы кропак неабходныя канчаткі назоўнікаў -а(я), -у(-ю):

Брат..., тыгр..., імперыялізм..., наж..., бэз..., зуб..., твар..., рубл..., год..., кілаграм..., круг..., камбінат..., батальён..., балет..., горад..., розум..., грып..., конкурс..., алюміні..., цукр..., ампіцылін..., квас..., аўс..., хлеб..., бераг..., га..., табун..., лужк...

4. Выканайце тэставае заданне. Укажыце словазлучэнні, у якіх на месцы пропуску трэба пісаць канчатак -а(-я):

а) зычнага гук...; б) не чуваць гук...; в) залатога лістапад...; г) трэцяга лістапад...; д) спыніліся каля дуб...; е) стол з дуб...; ж) на лініі фронт...; з) І Беларускага фронт...

5. Прыміце ўдзел у праверцы.

Дадатак 2

Правапіс канчаткаў назоўнікаў 2 скланення мужчынскага роду адзіночнага ліку МЕСНЫ СКЛОН

1. Пазнаёмцеся з табліцай «*Правапіс канчаткаў назоўнікаў 2 скланення мужчынскага роду ў месным склоне*». У месным склоне назоўнікі мужчынскага роду таксама маюць варыянты канчаткаў.

Канчатак	Пішацца ў назоўніках	Прыклады
-е	З асновай на цвёрды зычны (асабовыя і неасабовыя)	на заводзе, у аўтобусе, па праспекце, аб сыне, аб бегуне
	З асновай на -г,-х, якія <i>чаргуюцца</i> (г//з, х//с)	на лузе, на снезе, у кажусе (на кажуху)
-і	З асновай на мяккі зычны	на кані, у адчаі, у краі, у музеі
-ы	З асновай на зацвярдзелы зычны (ж,ш,дж,ч,р,ц)	у гаражы, па тратуары, на нажы, на трактары
-у(-ю)	З асновай на -г,-х, якія <i>не чаргуюцца</i> з з, с:	на мурагу, у сельмагу, на мітынку, на сцягу, у дыялогу
	З асновай на -к:	на ганку, у выніку, на дубняку, на суку, пры гарадку
	З асновай на зацвярдзелы, мяккі зычны і на -г, -к, -х (якія абазначаюць асобу)	пры мужу, аб Мележу, аб герою, пры Максіму, аб настаўніку, аб кавалю
	Якія ўваходзяць у склад устойлівых выразаў	на бягу, на хаду, быць на віду, на раду напісана

2. Абмяняйцеся ведамі. Вучні I варыянта расказваюць сваім партнёрам пра правапіс канчаткаў -е, -і. Вучні II варыянта – пра правапіс канчаткаў -ы, -у (-ю).

3. Выканайце практыкаванне. Спішыце словазлучэнні, ставячы назоўнікі, запісаныя ў дужках, ў форме меснага склону адзіночнага ліку. Раствлумачце правапіс канчаткаў назоўнікаў.

Прыехаць у (верасень), на суседскім (двор), імжыць на (двор), сядзець на (бераг), крочыць па (праспект), жыць у (Мінск), гаварыць па (тэлефон), расказаць аб (Жэня Пятроў), расказаць аб (Жэня Пятрова), у родным (край), быць у (гушчар), чытаць аб (герой), убачыць па (тэлевізар).

4. Праверце сябе.

Дадатак 3

Кантроль ведаў па тэме «Правапіс канчаткаў назоўнікаў 2 скланення»

Тэст

A1. Адзначце правільна напісаныя словазлучэнні:

- 1) на шырокім абшару 2) ехаць на кане, 3) расказаць аб Мележу,
4) гаварыць аб героі, 5) гуляць на дажджы.

A2. Адзначце словазлучэнні, у якіх назоўнікі маюць канчатак -у (-ю):

- 1) напіцца кампот..., 2) сукенка з атлас..., 3) на старонках атлас..., 4) пліты з бетон..., 5) не відаць агенчык... .

A3. Адзначце словазлучэнні, у якіх назоўнікі маюць канчатак -а (-я):

- 1) у званні маёр..., 2) вырабы з малахіт..., 3) вада з калодзеж..., 4) прыклады гераізм..., 5) дліна катэт... .

A4. Адзначце назоўнікі, якія маюць канчатак -і:

- 1) боль па усім цел..., 2) хадзіць па пако..., 3) ехаць на ален...,
4) гаварыць аб Вас..., 5) на пісьмовым стал... .

A5. Адзначце назоўнікі, у якіх пры ўтварэнні формы меснага склону адзіночнага ліку адбываецца змена апошняга зычнага асновы:

- 1) (аб)подзвіг, 2) (у)горад, 3) (на)луг, 4) (аб)настаўнік, 5) (на)трактар.

Адказы:

A1. 3 5

A2. 1 2 4

A3. 1 3 5

A4. 2 3

A5. 2 3

Дадатак 4

Тэст па тэме «Назоўнік»

Заданне: адзначце словазлучэнні, у якіх назоўнікі маюць канчатак -у (-ю)

A1.

1) летняя ліўн..	4) сплесці з дрот...
2) расці на двар...	5) глыбокага сэнс...
3) слухаць дакладчык...	6) краюха хлеб..

A2.

1) выкананне віртуоз...	4) жыць у шалаш...
2) добрага густ...	5) веснавога гром...
3) афіцыйнага візіт...	6)падае ліст з дуб...

A3.

- 1) граната без запал...
- 2) гаварыць без запал...
- 3) ад пятага дом...

A4.

- 1) не мець пашпарт...
- 2) імкнуцца да поспех...
- 3) шырокага профіл...

A5.

- 1) адсутнасць даждж...
- 2) любоўнага раманс...
- 3) збівацца з рытм...

A6.

- 1) не было праезд...
- 2) сядзець на камен...
- 3) гаварыць аб Міш..

A7.

- 1) пейзажнага жывапіс...
- 2) смачнага дэсерт...
- 3) студэнт першага курс...
- 4) збіцца з курс...

- 4) сысці з дом...
- 5) адрэзаць батон...
- 6) кірпаўка нос...

- 4) грамадзянскага працес...
- 5) паслядоўнік рамантызм...
- 6) думаць аб муж...

- 4) звышці з розум...
- 5) залатога самародк...
- 6) чыгуначнага пераезд...

- 4) за лініяй гарызонт...
- 5) нізкага гемаглабін...
- 6) два камен...

- 5) дабавіць жаўтк...
- 6) майстар спорт..
- 7) укус камар..
- 8) гаварыць аб геро...

Адказы :

A1. 4 5

A2. 2 3 5

A3. 2 4

A4. 2 3 4 5 6

A5. 1 3 4

A6. 1 3 4 5

A7. 1 2 4 6 8

Дадатак №5

Тэст па тэме «Назоўнік»

1. Адзначце адушаўлёныя назоўнікі:

- 1) рэбат 4) дывізія
- 2) эмбрыён 5) шчупак
- 3) нябожчык

2. Адзначце зборныя назоўнікі:

- 1) армія 4) звяры
- 2) вараннё 5) купецтва
- 3) жыццё

3. Адзначце абстрактныя назоўнікі:

- 1) воласць 4) радасць
- 2) збянтэжанасць 5) карэнне
- 3) планаванне

4. Адзначце назоўнікі жаночага роду:

11. Адзначце назоўнікі, якія маюць канчатак –э (-е):

- 1) на (шабля) 4) аб (дачка)
- 2) пры (бягун) 5) у (асака)
- 3) у (раскоша)

12. Адзначце назоўнікі, у якіх пры скланенні адбываецца чаргаванне зычных у аснове:

- 1) пуга 4) страх
- 2) філолаг 5) паверх
- 3) начлег

13. Запішыце склонавыя формы назоўнікаў:

на (бэлька), у (фартух), пры (жаніх), у (чарга), аб (ранг)

- 1) карабель 4) Генуя
- 2) арцель 5) мадам
- 3) Глазга
5. Адзначце назоўнікі, якія не маюць катэгорыі роду:
 - 1) Калінкавічы 4) таксі
 - 2) акуляры 5) непаседа
 - 3) калібры
6. Адзначце назоўнікі, якія маюць форму толькі мн. ліку:
 - 1) абцугі 4) канькі
 - 2) запалкі 5) джунглі
 - 3) зажынкi
7. Адзначце словазлучэнні з памылкамі ў граматычных формах:
 - 1) высокі топаль 4) новы АТС
 - 2) шпаркі кенгуру 5) паўнаводная
 - 3) чырвонае чарніла Місуры
8. Адзначце назоўнікі 2 скланення:
 - 1) вымя 4) трыя
 - 2) палын 5) ляснічы
 - 3) кацяня
9. Адзначце назоўнікі, якія маюць канчатак –у (-ю):
 - 1) пры (мільянер) 4) без (радзый)
 - 2) у (мундзір) 5) няма (інтэлект)
 - 3) няма (каравай)
10. Адзначце назоўнікі, якія маюць канчатак –а (-я):
 - 1) выйсці з (трамвай) 4) від (спорт)
 - 2) каля (хвойнік) 5) без (хлеб)
 - 3) спыніць (хірург)

14. Адзначце назоўнікі з нулявым канчаткам:
 - 1) шмат (малдаванін) 4) шмат (метафара)
 - 2) шмат (успамін) 5) шмат (загатоўка)
 - 3) шмат (безбілетнік)
15. Запішыце скланавыя формы назоўнікаў: жыць пад (Тураў), пры (Іван Мележ), аб (Кастусь Кірэнка), з Бядуля, пры (Васіль Быкаў)
16. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску пішацца а:
 - 1) завулач_к 4) пакойч_к
 - 2) вагонч_к 5) рэч_чка
 - 3) куфэрач_к
17. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску пішацца літара я:
 - 1) мес_ц 4) дроб_зь
 - 2) ашукан_ц 5) але_чка
 - 3) дзе_ч
18. Адзначце выпадкі, калі словы пішуцца разам:
 - 1) контр_агент 4) нацыянал_сацыяліст
 - 2) кока_кола 5) прэс_аташэ
 - 3) сама_пісец
19. Адзначце выпадкі, калі словы пішуцца праз злучок:
 - 1) самалёт_разведчык 4) грам_калорыя
 - 2) паў_фінал 5) праца_дзень
 - 3) пед_савет
20. Слова ў дужках запішыце ў патрэбнай форме:
Над палосамі свежай раллі, над жытняй (рунь) і травой цэлы дзень не змаўкаюць цудоўныя песні- званочкі жаўранкаў і грукатанне трактара.

Адказы:

1. 1 2 3 5
2. 2 5
3. 2 3 4
4. 2 5 Генуя – горад у Італіі; Глазга – горад у Англіі
5. 1 2
6. 1 3 5 абцугі - щипцы; запалкі -спички
7. 1 4 высокая таполя, новая АТС(станцыя), чарніла –адз. ліку
8. 1 2 трыя – нескланяльны, кацяня – рознаскланяльны, рабочы - субстантывацыя
9. 1 4 5 каравая
10. 1 3 5

11. 4 5 пры бегуне (аснова на цвёрдую), аб дачцэ, у асацэ(з пад націскам)
12. 1 5
13. На бэлыцы, у фартуху, пры жаніху, у чарзе, аб рангу
14. 1 4 5
15. Жыць пад Туравам; пры Івану Мележу; аб Кастусю Кірыенку; з Бядулем; пры Васілю Быкаву
16. 1 3 5
17. 1 3 4
18. 1 3
19. 1 4 працадзень
20. рунню

Літаратура

1. Траццякоў, П.І., Сянноўскі, І.Б. Тэхналогія модульнага навучання ў школе: практыка-арыентаваная манаграфія / П.І. Траццякоў, І.Б. Сянноўскі. – М.: Новая школа, 2001.
2. Цыбульская, С.І. Выкарыстанне сучасных адукацыйных тэхналогій на ўроках беларускай мовы і літаратуры / В.І. Цыбульская. – Мінск, 2006.